

JUHÁSZ ATTILA

Mondvateremtő

„Géczi olyanfajta alkotó, aki szövegben éli szinte az életét. Számára minden akkor válik valósággá – legalábbis a szövegeiből nézve –, ha az mondatokká vagy verssé vagy akármilyen szövegfragmentumokká válik. Olyasfajta író, aki nem automatikusan ír, de mindig ír.”¹

Induljunk ki abból, hogy Alexa Károly, a Géczi János munkásságának egy évtizeddel ezelőtt különszámot szentelő Életünk főszerkesztője e mondatokkal rátapintott az alkotó és műve legmegkérdőjelezhetetlenebb sajátosságára. Könnyű igazolni az állítás helytállóságát, ha áttekintjük a Géczi-bibliográfiát, amelyhez természetesen nem csupán szépírói kötetek, publikációk tartoznak, hanem tudományos (tudományközi) szakszövegek, valamint az irodalom határterületein mozgó vizuális alkotások (illetve ezekből készített kiállításainak sokasága). Ez utóbbiak ugyan nem tisztán a verbális jelenlét dokumentumai, de elválaszthatatlanok az alkotói jelenlét, önreprezentáció többi megnyilatkozásától.

Ha csupán a hivatkozott lapszám megjelenését követő évtizedet nézzük, és csak a kötetpublikációkat vesszük számba, akkor is tizenhét újabb kiadványról (verseskötetről, regényekről, albumszerű gyűjteményekről, szakmonográfiákról, „beszélgetéskönyvekről”) állíthatunk össze listát. A Gécziről 2009-ben megjelent paródia is elsősorban azt tűzi céltáblájára, hogy a szerző milyen elszántsággal ontja a műveket, és várja a kötetek megjelenését.²

Ennek a monstre „szövegesülésnek” az áttekintő egybefogásához már a koncepció megragadása is érdemi kihívást jelent, s hozzá egy olyan címet találni, amely rámutat az elemzői, illetve az alkotói törekvések lényegére. A lehetséges címváltozatok közül talán sikerült érdemi kulcsszavakhoz rendelni az áttekintést, melyekre alább a vizsgálati szempontokat kiemelő fejezetcímek igyekeznek rámutatni. Az induláshoz pedig vegyünk kölcsön egy, a bevezető idézettel is összekacsintó, egészen koránról ismert Géczi-verscímet³, mely ars poëticus jelzője lehet a teljes alkotói életműnek csakúgy, mint a jelen kísérletnek:

Mondvateremtő

A tervezés közben felmerült címötletek közül néhány nem jut majd lehetőséghez, a hozzájuk köthető mondandó viszont beépül egyéb fejezetekbe, a címek jelentéstartományába, de aki érdemi rálátással bír Géczi János munkásságára, ismeri személyiségét, az érteni-sejteni fogja, mi applikálódott volna a karaktervizsgálatba például az *Alfakentaur*, *Crossover*, *Rózsás labirinth* vagy *Szabadgyakorlat* címszavak alatt.

„Természetesen: költő vagyok. De, ha kell, nem ekként mutatkozom be.”⁴ „Kétségtelen: létezésem egyetlen formája – a versírás.”⁵ A Géczi-nyilatkozatok idézett kulcsmondatai arra utalnak, hogy az alkotótevékenységnek az alkotó saját szemszögéből nézve leglényegesebb terepe a költészet, vagyis a lírikusi életmű megteremtése. Nem véletlen azonban, hogy a szerzőnkkel készült vala-

mennyi interjúban, a műveiről szóló áttekintés-kísérletekben ettől elválaszthatatlanul, szimbiotikusan kerülnek képbe azok a tevékenységformák, amelyek a szépirodalomban és annak határterületein, a társművészetekben átítatódnak az alkati líraisággal, illetve hozzájárulnak a lírikusi szemlélet és szemléltetés-mód világképi alapjainak megteremtéséhez, valamint azzal párhuzamos terepet biztosítanak az egyéb alkotói ambíciók megvalósításának. Talán befogható ezeknek teljessége a következő szemlérésben.

Géczi János négy vagy öt... vagy mennyi élete

Az irodalomtanításban az olyan alkotókat, akik a szépirodalom három klaszikus műnemében egyaránt érdemi alkotóként vannak jelen, irodalmi vezérnek szokás titulálni. Ehhez jó ajánlólevél még az irodalmi közéletben való aktív szerepvállalás is. Bizonyára nem vitatható, hogy Géczi a kortárs magyar irodalom kiemelkedő és markáns személyisége, ám vezéregyéniségnek már csak azért sem mondható, hiszen a pályakezdetétől fogva kivonult az irodalmi életből, pozíciót-szerepet abban sosem vállalt. Ugyanakkor meghatározó hagyományteremtő, kultúraformáló a tevékenysége Veszprém város életében, amely azon túl, hogy leghosszabb ideig volt a lakóhelye, életterévé vált a lapalapításban és -szerkesztésben (már megszűnt lapjait követően – 1983: Jel, 1984: Játék, 1985–1986: Visszhang, 1988–1989: Pedagógiai Technológia – jelenleg ötödik éve működik kritikai folyóirata, a Séd), egy kiadó és könyvsorozat létrehozásában (Vár Ucca Tizenhét negyedévkönyvek; Vár Ucca Könyvek, Vár Ucca Műhely), a Pannon Egyetem arculatának több funkcióbeli formálásában. Veszprémi többéletűségének *Nyomait* összegzi a Benke Gábor által szerkesztett *Szélbe burkolt város* című vers-próza-esszé szemelvénygyűjtemény (2014). Ha a meghatározó szerepvállalás szempontjából ki lehet emelni valamit Géczi tevékenységeiből, akkor az véleményem szerint az immár harmincadik évfolyamában futó Iskolakultúra című szakfolyóirat működtetése, melynek művészetekre, irodalomra, nyelvészetre is nyitott tartalmi-tematikai sokszínűsége nyilvánvalóan annak eredménye nagyrészt, hogy éppen ő az alapító-főszerkesztő. (Ha eddigi díjait, kitüntetéseit nézzük, a legkomolyabb szakterületi elismerést pedagógus tudós-szerkesztőként érdemelte ki, ld. Apáczai Csere János-díj, 2014.)

Visszatérve szépírói munkásságához: a már hivatkozott lírikusi elköteleződés a kötetek számarányát tekintve is kiemelkedő nagyságrendet képvisel. Eredeti közlést (is) tartalmazó, tiszta verbalításra vagy a grafovizuális elemek dominanciája mellett nyelvi jelek felhasználására törekvő „képverses” művei száma 27⁶, s a gyűjteményes válogatások számában is (5) magasan vezet a költői tevékenység reprezentálása. A versírói profil határterületi alkotói terepe néhány éve még a dalszövegírás is. Igaz, e téren Géczi inkább társszerzőként, vagy még inkább inspirálóként/formai-stiláris korrektorként lenne említendő, de kétségtelen, hogy a Vad Fruttik nevű alternatív rockegyüttes frontemberével, Likó Marcellel készült élettörténetrekonstrukció-kötete (*A bunkerrajzoló* kiadó évszám) kapcsán ez a fajta együttműködés, aktivitás is belépett az alkotói tevékenységkörbe.

A szépprózai életműrész szintén tekintélyes. Műfaji változatosságban eleve itt sincs hiány, sőt átmenetekben, határesetekben sem. A műfaji érintkezés terén az esszé, a szövegkollázs, a mese, az anekdota és a napló találkozik

a regény és a novella hagyományos kategóriáival, de a *Patkányok* című kötet (Pátria, 1991) kapcsán például alcímként maga a szerző használ neológ, fogalmilag lebegtető megjelölést: „kisnovellák és egyéb mulatságok”. Prózaválogatás-kötetből csak egy készült (a korai életműsorozat részeként, ld. *Prózák*, Orpheusz, 1997), de még csak azt követően jöttek létre szerzőnk epikus főművei – vagy legalábbis nagyvállalkozásai –, a *Tiltott Ábrázolások Könyve* (Gondolat, 2008) és *A tenyérjós* (Athæneum, 2019), melyekkel – valamint két másik újabb regénnyel⁷ együtt – az életműnek ez a hányada is már tizenhét kötetet tesz ki.⁸

A drámaíró Géczi Jánosról tudhatunk a legkevesebbet. Ennek egyszerű oka az, hogy mindössze három ilyen műve létezik, illetve elérhető (*Sötétség* – kötetben: *Vadnarancsok II.* – Orpheusz, 1998; *Hogyan öljük meg a nagypapát?* – https://geczijanos.eoldal.hu/cikkek/szindarabok/hogyan-oljuk-meg-nagypapat_i_.html; *Telefonjáték: méltatlan játszma az Ön sajnálatás/á/ra* – http://tizzataj.bibl.u-szeged.hu/14721/1/tizzataj_1991_008_025-031.pdf), valamint hogy ezek színpadi bemutatására még nem került sor, így a szakirodalom is legfeljebb a cím szerinti említés szintjén foglalkozik velük, sőt, mivel önálló kötetként a drámák nem jelentek meg, a szerző a saját honlapján összeállított műjegyzékben sem szerepelteti őket (ld. <https://geczijanos.eoldal.hu/cikkek/bibliografia/bibliografia--kötetek-2019.html>).

A 90-es évek elején vált Géczi igazán ihletett és elkötelezett esszéíróvá. Az első olyan kötete, amelyben rövidebb írásai nagyobb számban megjelentek, a *21 rovinj* című „könyvmű” (Jelenkor, 1994; a terminusról később még lesz szó). Ebben a verstételek és egy „novellarovinj” mellett mintegy másfélszáz „naplójegyzet” szerepel, melyek aztán bekerültek az Orpheusz Kiadó életműsorozatának egy újabb válogatáskötetébe is (*Esszék*, 1995). Az esszékre eleinte jellemző volt az írói nemzedékéről való gondolkodás-vélekedés, a klasszikus publicisztika határán irodalmi közéleti témákhoz is hozzászólt, majd egyre inkább a művészeti (műelemző, poitrévázoló⁹), ars poetica, bölcséleti problémakörök, illetve az utazásokkal kapcsolatos élmények, eszmefuttatások¹⁰ kapták a meghatározó szerepet, s ezzel párhuzamosan mondandója egy-egy textusra nézve terjedelmi gyarapodást is mutat, ami talán összefüggésbe hozható azzal, hogy időközben a korpulens szaktudományi publikációk szerepe szintén erősen megnövekedett munkásságában. Ahogy Géczi humánökológiai szemlélete is mind markánsabb megnyilatkozást követelt magának írói-költői motívumkincsében, úgy váltak meghatározóvá az esszék témaválasztásában az emberi kapcsolatok, a helyhez való kötődés és a természetben való jelenlétünk gondolkörrei. Véleményem szerint az ilyen karakterű művek és gyűjteményeik tekinthetők a szerző legjobb, személyiségének esszenciáját, mentalitását leghűségesebben szemléltetni képes esszéköteteknek: *Nyom* (Palatinus, 2009), *Honvágy. A paradicsomba* (Gondolat, 2010), *Múlik. Egy regény esszéi* (Gondolat, 2011), *Sétáló árnyék* (Gondolat, 2012). A korábban epikus főműként említett *Tiltott Ábrázolások Könyve* mint regény jelentős tartalmi hányadában a korábbi publikációkból esszéként is ismert részleteket szerepeltet, pl. a *21 rovinj* ominózus tételeit.

Géczi szépírói teljesítményének díjakban kifejezhető szakmai elismertsége azt mutatja, hogy nemcsak maga a szerző tartja elsődleges indíttatásának és megnyilatkozási lehetőségének a költői beszédet, s ezzel együtt az említett rokon és társműfajokban természetesen szintén felismerhető beszédmódot, hiszen majd mindegyik díjának odaítélési apropóját verspublikációi, verspályázati művei, lírikusi életműve szolgáltatták (Bárka-díj, 2013; Alföld-díj, 2015;

Quasimodo különdíj, 1993; Quasimodo-emlékdíj, 2019; Artisjus Irodalmi Díj, 2007; József Attila-díj, 2011).

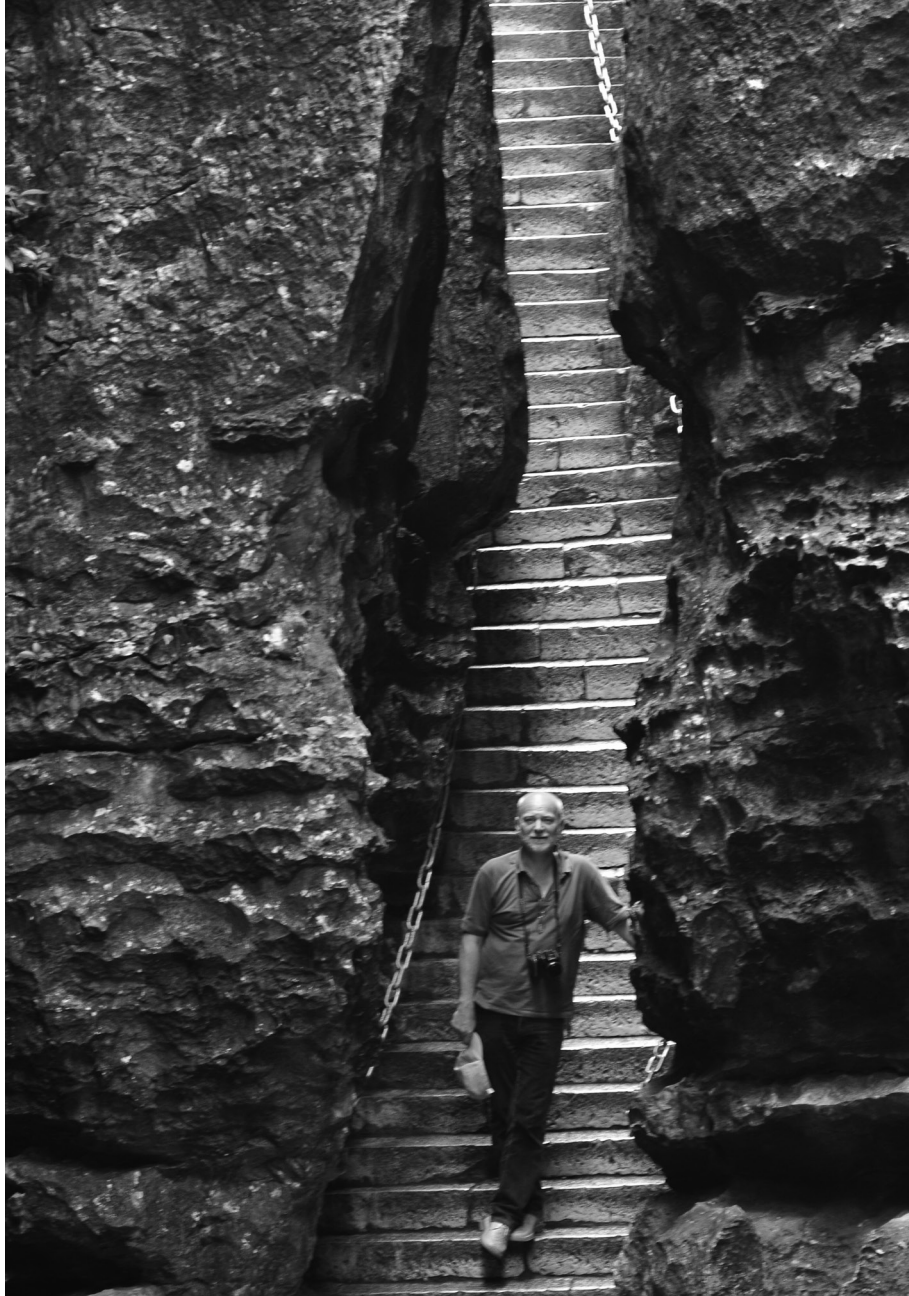
Vegyük egy „életnek” Géczi János tisztán(?) szépírói tevékenységét? Vegyük újabb egynek-egynek a képzőművész és az esszéista termékeny alkotómunkáját? Emellett szóba került már a szintén egész embert kívánó lap- és könyvsorozat-szerkesztői munkásság. Érintőlegesen tudós alkotói pályáját is képbe hoztuk, melyről érdemes elmondani, hogy belefoglalható még tankönyv- és egyetemi jegyzet-írói aktivitása, oktatói-tanszékvezetői-dékanhelyettesi munkája, szakmonográfusi aktív jelenléte. Ez utóbbi, magában is komplex terület akár lehetne az „ötödik élet”, s hogy indokolt számításba venni, azt az is igazolja, hogy az eddig összegzett ténykedések ezzel együtt is nagyon áthatják egymást, kapcsolatrendszerük gazdag és sokrétű.

Az, hogy Géczi komplex életművében a „minden mindennel összefügg” elve érvényesül, az említetteken kívül egyéb elhivatottságokhoz, tevékenységformákhoz is köthető. Ilyen mindenekelőtt a szűkebb környezetéhez kapcsokat teremtő lélettérépítés, melynek a gazdag elágazású veszprémi kultúrközegformálás és többértelmű otthonteremtés apropóján sajátos eleme a kert, a kertek, a Kert megteremtése és a szövegesítés különböző műfajaiban is nyomon követhető „megművelése”. A rengeteg úti célt magába foglaló utazásokkal együtt a kert az a tapasztalati és inspirációs forrás, amely szerzőnk valóságbölcseletét a tudományos világképi alapok mellett erősen meghatározza, s mindemellett az irodalmi ornamentika florális motívumkincsében, a civil desztinációválasztásban, valamint a komplex tudósi kutatásirányokban termékeny közös eredőt is fel tud mutatni: Géczi megkülönböztetett figyelmét a rózsza és történeti-földrajzi-művészeti jelenléte iránt európai-földközi kulturális örökségünkben.

De rerum universitate et universalitate in operibus Géczi (A Géczi-féle univerzalitásról)

Az 1970-es évek második felében színre lépő fiatal irodalmárokat szokás egy korabeli titulus – majd nyilvános publicisztikai vita – alapján „arctalan nemzedéknek” nevezni. Géczi is közéjük tartozik, egyszersmind abba a generációba, melynek felnötté válásakor – többek esetében az egyetemi tanulmányok időszakában – elemi felismerése, hogy a konszolidációs időszak felneveltjeként addig érdemben nem ismerhették a társadalmi valóságot, hiszen leplezett, finomított, stilizált múltat és jelent kaptak örökségül nemcsak tanulmányaik során, hanem a megbékélt irodalomtól is. Természetes és elemi reakciónk tehát a világértés válságszituációjában, hogy kimondják elemi, bár szinte kontúrok nélküli hiányérzeteiket, felfokozott valóságismeret-vágyukat mindenre fogékonyan kielégítsék, illetve alakuló világszemléletük művészi megjelenítéséhez intenzíven keressék a legdirektebb nyelvi-poétikai eszközöket, elszántan kísérletezzenek a legadekvátabbnak tűnő formákkal, műfajokkal. Géczi maga is hozzászólt az említett vitához, vö.: „A tájékozódás biztonsága tűnik el. (...) Oka a köznapi világkép és a tudományos világkép viszonyának eltorzulása. (...) ezek az alkotók vállalják fel először – szinte paranoid módon – az összes társadalmi hiány kimondását az irodalmi előzményekhez képest különös módon: (...) az adott mű tárgykörén belül a lehetséges érintéseket sorra megtéve. Erre utal a hosszúversek, ciklusok tömeges megjelenése (...) A valóság megközelítéséről

Shiling (Kunming, Yunnan, Kína) kőerdejének egyik lépcsőjén. Ambrus Zsolt felvétele, 2008

van itt szó (...) az „arctalanok” – egy betöltetlen szerepet felvállalva – ismét visszamutatnak az eléjük tett, tükröztetésre szánt valóságra, amely szerintük nem az igazi”¹¹. A nemzedéki pályakezdés motivációinak Géczire konkrétan is vonatkoztatható összefüggéseit Kulcsár Szabó Ernő megvilágításában¹² is hasznos áttekinteni.

A kisvilágból kilépő debreceni középiskolás Géczy János egy verspályázati sikere és a Kiss Benedekkel való levelezés kapcsán kezdett komolyabban érdeklődni az irodalom iránt. Önképzőkörbe járt, ahol mentortanára, Zsuga Anikó segítségével sok klasszikus és kortárs szerző műveivel ismerkedett meg – ennek emlékezetét építi be első verseskötetének központi nagyciklusába¹³, már ironikus felhangokat is megengedve, a sokszöveges viszonyrendszert olyan nevekkel is kiegészítve, akik talán utólag tűntek fel mint hiányzó, kimaradt tájékoztató pontok. A tantárgyi versenyeken is sikeres Géczy a képzőművészetek iránt szintén fogékonyan mutatkozott, de ehhez nem kapott „iskolázott” támogatást, így az egyetemi évekre maradt érdeklődésének, kísérletező

szándékának kibontakoztatása: szenvedélyes fotóssá vált, alkotásra inspirálták az Új Symposion, a Párizsi Magyar Műhely irodalmárainak vizuális experimentumai. Legfőképpen aztán a szegedi egyetemen végzett biológia szakos tanulmányok eredményeként a két fő érdeklődési kör – természettudomány és művészet, biológia és irodalom – és azok valóságsszemlélet-módjának örök szövetsége, szimbiózisa jött létre, melynek tömör léttanát Géczi a következőképpen írja le versben és értekező formában: „cipelem / a magamhoz kötött végtelen / mögöttem levő felét (...) terhemet bizonyos elemek / képezik a flóra és a fauna (...) befonja visszhangzó életemet / színe, tapintása, szaga, nedve / a vegetációnak / átszójuk egymást”¹⁴; „Az egyetemen elsajátítottam a természettudományos gondolkodás sajátosságaként a szabályrendszert, a szaknyelvet, az algoritmikus eljárásokat. Jómagamat költőnek látom: a kétfajta világ-megragadó gondolkodási módnak az egyik változatát inkább használom, elsősorban intuitív módon igyekszem megragadni a dolgokat, s csak a tárgy fókuszálása nyomán használom fel, hívom segítségül az általam jól-rosszul ismert és használt tudományokat. Ugyanaz a világgépű, emberképű, műveltségképű figura ragadható meg bármelyik tevékenységemben.”¹⁵

A „jól-rosszul” (ál)szerény dilemmája kapcsán meg kell jegyezni, hogy Géczi egyetemistaként a fiatal Karinthyra jellemző módon több tudományterületre is „áthallgatott”, antropológusként diplomázott, később PhD fokozatát irodalomtudományból szerezte, második verseskönyvének (*Elemek*) *Tropizmusok* című ciklusában filozófusok eszmefuttatásait, gondolatdialógusait inzertálja versszólamai közé, egyetemi oktatói időszakában pedig tanít és kutat a következő tudományterületeken: ökológia, kulturális antropológia, művészettörténet, művelődéstörténet, pedagógiatörténet, mentalitástörténet, élettudomány-történet, ikonográfia. Nem véletlen, hogy a Géczi-recepció reneszánsz polihisztóri mentalitásról vagy enciklopédista szakértelemről beszél vele kapcsolatban¹⁶.

A tudós megismerésben és a lírikusi szemléltetésben tehát a tudományos és a művészi kifejezésmód közös halmazú, eseti keveredési arányokat mutató nyelvhasználata Géczi számára természetes, „testhezálló” s egyben kívánatosabb is a köznyelv-közeli vagy klasszikus líranyelvi hagyományokat követő dikciónál. A világot működésében megragadó és elmondó alkotó az intenzív és sokforrású interiorizáció nyomán olyasfajta extenzív szövegesítéssel és szintetizáló nyelvhasználattal rögzíti-mondja műfajoktól függetlenül a világról való közlendőjét, melyhez nem akármilyen befogadói kompetenciára van szükség. „Géczi olvasásához beavatottság kell, amit Géczi olvasása révén nyerünk csak el. Olvasni kell tudni e versvilág jeleit. (...) Kettős beavatás, kettős átlényegülés. (...) Az egyetlen hibátlan megéltetés az azonosulás.” Ha elfogadjuk Nagy Tamás tanácsát¹⁷, és megfelelünk a szerző – elsősorban önmagára vonatkoztatott, de áttételesen az olvasóra is érvényes – elvárásának (vö.: „Azokat az embereket szeretem, akik képesek az életükben akár három-négy szakmát is megtanulni, és adott esetben átjárni saját szféráik között. Szerintem ez a normális”¹⁸), akkor ha nem is folyamatában és teljességében, de sok helyütt megoldvasva érdemes beletekintenünk az életmű szintű lírai beszédfolyamba, az alkotói szöveg univerzumba.

Az elmondottakból talán az következik, hogy Géczi János masszív olvasótáborra, a beavatottak, beavatódottak létszáma nem lehet nagy, műveit inkább ínyencek élvezhetik. Jó esetben az első ismerkedés kíváncsivá tesz, inspirál, s a további találkozások Géczi szövegeivel az olvasóban is a folyamattal való továbbhaladást, együttaladást indukálják. Sajnos az 1990-es évekig a szak-

mai recepció, a kritika sem segítette masszívan az értő befogadást, aztán az „arctalanok” utáni nemzedékek nyitottabb hozzáállása, felkészültsége – főként az Orpheusz Kiadó életműsorozatának megjelenése után – már sokat lendített azon, hogy jobban érthessük és követhessük szerzőnk művészetét. Érdekes azonban, hogy az alkotói univerzum átfogó bemutatására monografikus vállalkozás még nem történt, habár az említett életműsorozat fő tételeit vizsgáló tanulmánykötet és a vizuális kísérletezés életműszegmenseit bemutató szakmonográfia áttekintő-kitekintő mivolta jelentős mértékű rálátást biztosítanak Géczi műveire, alkotásmódjára, akárcsak az életműsorozat képverskötetéhez készült – a korai pályaszakaszt is szemlélő – elemzések¹⁹.

Vajon befogható-e egyetlen látószögbe, látótérbe a teljes életmű? „...imponáló a Gécziről megjelent írások mennyisége. Viszont kétségtelen: összegző írás nem nagyon készült, minthogy (...) nehezen is készülhet. Nehéz megragadni a folyamatban (ráadásul a sokfelé futó folyamatban) Géczi munkásságát, nehéz követni azt a villódzást, ahogy Géczi műfajok, témák, tudományterületek közt formálja életművét”²⁰ – véli Bokányi Péter, s kissé ironikusabb változatban hasonlót állít az életút-életmű alkotástörténeti-genetikai háttérét beszélgetésekben feldolgozó nemzedéktárs is: „A kiadványok egészét – vélhetőleg – egy elhivatott, majdnem azt mondtam, elborult szakember rendszerezheti, aki a Géczi-termésre teszi fel szinte az életét, karrierjét, egyetemtől nyugdíj utániig eldolgozhat rajta.”²¹

A Géczi-univerzum karaktere nyilván az írott-alkotott életmű szinoptikus teljességében tud megmutatkozni a befogadó, a kutató számára. De vajon létezik-e olyan ars poetica szerzői szándék, amely az életmű-konceptión innen vagy azzal szinkronban valamely konkrét mű megteremtéséhez kötné a komplex világismeret, illetve világkép-szemléltetés szándékát? Úgy gondolom, elsősorban a meghatározóan verbális, szöveges alapozású művek lehetnek alkalmasak ilyen cél elérésére, s a megvalósulásra több példát is találunk az életmű-univerzumom belül.

Az idevágó inspirációk eredetét érdemes ismét a szegedi évekhez kötni. Valószínűleg a Géczivel alkati-szemléleti-poétikai rokonságban lévő Juhász Ferenc és Tolnai Ottó szabad burjánzású, holisztikus világképű nagykompozíciói nyerhették el kezdetben szerzőnk szimpátiáját. Az Új Symposium és a Párizsi Magyar Műhely (konkrétabban Kemenes Géfin László és *Fehérlófia* című opusának) már említett inspiráló hatása nemcsak az ún. jel típusú, vizuális irodalmi kísérletek kapcsán mutatkozott meg, hanem az újavantgárd másik jellegzetes, még a századelőről megöröklött, ún. kiáltás típusú, műfajokon túli műfajában, a hosszúversben is. Az egyetemi évek után a szerveződő József Attila Kör (Géczi rövid ideig elnökségi tagja is volt) alkotóközösségében még arra is sor került, hogy közösen választott témára/motívumra/címre a nemzedéktársak egymással párhuzamban, versenyben fogtak világképtükröző nagyszöveg megalkotásába. Géczi az egyetemi évfolyamtárs Zalán Tiborral, valamint Petőcz Andrással több ilyen próbát is tett, s az eredményt vállalva két nagykompozíciót be is illesztett *Látkép a valóságról gepárdal* című verseskötetébe.²² E műveknél korábbi keletkezésű hosszúversek is ismertek Géczitől, vagyis a recepcióval egyetértésben nevezhetjük komplex műegésznek az egyébként formálisan rövidebb önálló textusokra tagolt, ám a folyó sor-számozással mégis egységes egészbe fogott első kötet anyagát, a kezdetben plakát formában megjelenített *Vadnarancsok* című versfolyamot. (Az *Elemek* című kötet első ciklusaként, kissé átalakított változatban ezernégyszáz sor a szöveg terjedelme.)

Hosszúvers értéke van a *Léghajó és nehezeke* című kötet „önképzőköri jegyzőkönyvének” csakúgy, mint a kötetzáró, Parti Nagy Lajosnak adresszált *Episz-tola* című kompozíciónak, melyek nemzedéki számvetésként is szemlélhetők; hosszúverssé magnetizálódnak össze az *Elemek* harmadik ciklusában a páros oldalakról összeolvasható szövegtételek, a későbbi keletkezésű művek közül pedig a *Látkép a valóságról gepárdal* tükörszerkezetű sor-számozással kiegészített, a szövegrészek címét zárójelben másodlagosító/funkciófelfüggesztő szövegfolyamrészek, és ide sorolnám a *21 rovinj* verstétel-összességét is, mely belső utalásrendszere révén meghatározóbbnak mutatja az egybetartozás szándékát, mint a napi „penzumok” önállósítását. (Érdekes ugyanakkor, hogy míg a verses nagykompozíció erős koherenciával működteti az egybetartozást, addig ugyanitt a naplószerű, esszészerű prózátételek megjelenése éppen az impressziózus kisforma iránti érdeklődését mutatja Géczinek; poétikai alapvetése ehhez: *Kisforma*, ld. ott, 75.) A legtisztább értelemben a *Mágneszemek* című kötet és annak három korpusz tételle (*a nefelej^s előszobája*, *a jázminillatdoboz*, *selymhernyősziget*) tekinthető hosszúversnek, de a komplex műegész jellegével hat a *magánkönyv* mintegy kétszáz, az *Ezer veszprémi naplemente* harmadfélszáz tételnyi, illetve a *fonalvers*, *figurával* szintén számozással tagolt, de erősen egybefogott nagykompozíciója. A jelek szerint a „fantasztikus panorámát kínáló” hosszúversek időszaka a naplemente-kötettel egyelőre lezárult. A 2000-es években újabb alkotással már csak a valószínűleg „belső jubileumra” készült *50* című opus esetében találkozunk, mely a szerző hatvanadik születésnapját köszöntő *Hosszú/KÉP/VERSEK* című gyűjteményes kötetben (Gondolat, 2014) látott napvilágot.

Létezik azonban másik két szintje is a Géczy-féle szövegvilágnak, melyekre érvényes az Onagy Zoltán által használt „univerzalitásra törekvő szöveg-szerkezetek” titulus. Géczy tulajdonképpen minden alkotásra érvényes terminusként a könyvmű fogalmát hozza forgalomba, s ezek megalkotása szintúgy koncepciózusan jelen van pályája kezdetétől. Az egyik változat olyasfajta műegészt képvisel, melynek részei/ciklusai kötetként is önálló életet élhetnek, mégis szerves egységet alkotva, egymás erőterében egyedi közös feltöltést kapva hoznak létre érvényes könyv-makrostruktúrát. Ilyennek gondolom az *Elemek* háromrészes kötetét, melynek nagy egységeit az alcímekben eleve *könyveknek* nevezi a szerző, s bennük egymásra épül a nemzedéki és egyéni szemléleti-poétikai alapvetés, valamint a verbális és vizuális megjelenítésmódok egybekomponált kísérletsorozata. (Az első rész korábban mint a *Vadnarancsok* verseskötete már létezett önállóan, az *Elemekbe* való beillesztéskor azonban Géczy több módosítást is végzett rajta, hogy így szervesüljön a másik két „könyvhöz”.)

A könyvmű másik változatára két teljességében, eklatánsan megvalósult szövegkomplexum említhető példaként. Az elsőnek furcsa története, sorsa van, mivel a pályakezdő szerző anno nem kaphatott lehetőséget a könyvművet alkotó tételek terv szerinti megjelentetésére, s így az csak a már jó nevű, sokat bizonyított alkotónak adatott meg az említett életműsorozat dupla kötetformátumú kiadásában (ld.: *Vadnarancsok I-II.*, Gondolat, 1998). Ennek a könyvműnek öt összetevője van: a plakátforma versfolyam, két szociográfia, egy regény és egy dráma.²³ Számomra úgy tűnik, hogy közös pontjuk, eredőjük egyfajta generációs válsághelyzet-összegzés. Nem könnyű egzakt(abb)an megragadni a másik komplex könyvmű teteleinek egybefogási indítékát sem, ráadásul annak létrejötte a különböző összetevők eredeti közzétételét követően más-

fél évtizedet fog át, és műfaji összetétele is igencsak heterogén, bár a forma szempontjából egybevágóan prózanyelvi a korpusz. Ez a mű a *Tiltott Ábrázolások Könyve* (gyakorta *TÁK*-ként emlegetve), melynek összerendezett változata 2008-ban jelent meg, legkorábról származó tételei pedig 1994-es kiadásúak. Az egybefogás koncepcióját itt valószínűleg a szerző Veszprémhez, a veszprémi Cholnoky testvérek írói-szellemi örökségéhez és a mediterráneumhoz kötődő prózaszövegeinek összegző szándéka adta.

A magam logikája szerint a legkövetkezetesebben könyvműnek nevezhető szövegegyüttest a rózsamonográfia-sorozat és „szatelitkötetei”²⁴ alkotják – ez persze nem szépirodalom, de az életmű-univerzumnak mégis szerves része –, melyet a kultúr- és irodalomtörténész Géczi a rózsa-motivika és -szimbolika kutatásának eredményeképpen készített el. Talán beszélhetünk mikro-rózsa-univerzumról is a *Jutunk-e, s mire, édes úr?* című verskötet (Palatinus, 2011) *Még egy rózsa és még egy csalogány* című ciklusa kapcsán, ahol minden versben más-más jelentésárnyalattal és kontextusban bukkan fel a motívum. (A rózsához, a kutatáshoz, illetve a humánökológiai alapvetéshez Géczinél hozzátartozik a kert-univerzum képzete²⁵ csakúgy, mint tágabb léttérszéményeként a mediterráneum világa, mindensége. A Géczi-féle nyelvi univerzumról pedig később /is/ lesz szó.)

A mozaikkészítő

A dalmát partokra rendszeresen visszatérő Géczi János ottani élményeinek, valóságészleleteinek példáin keresztül modellezi szemléletesen, hogy valóságképünk elemei, ezek együttállásai egy kirakós játékra, annak eredményeire emlékeztetnek, melyben a szemlélő/kísérletező a heterogén résztartalmak együttesében megragadja/megalkotja az egységet, az összefüggést a rendező-erő megtalálásával/létrehozásával. Egy üdülőhelyi kioszksor emléktárgy-kavalkádjában, egy természetbeni életkép benyomásainak összetettségében felismerhető, bár nem biztos, hogy meg is nevezhető a rend, a rend logikája, a befogadott-leképezett antropomorf tudattartalom. A példázathoz *ars poetica* is tartozik, mely segít megértenünk, hogy a Géczi-univerzum egyfelé tartó, mindent mindennel összefüggésben leképező heterogén összetettségének, egymás mellé rendeltségének talán legfőbb szervezőelve a mozaikkalkotás, illetve annak rokon eljárásaként a kollázskészítés: „Amióta tehetem, az anyaggal foglalkozom. S azzal a sokféle textúrájú anyaggal, amelyet a művészet számára legintenzívebb módon a kollázs mint kezdetben technika, majd műfaj, s mára mint gondolkodási mód tematizált. Anyagkísérletekből állnak egybe a napjaim, üljek a fenyővarban, várva a hajnalt, tanítsak egy tanteremben, olvassam *Az ezeregyéjszaka meséit* vagy Theophrasztosz *Jellemrajzait*, tegyek bármit. Mozaikos mindenhol a meglátott világ.”²⁶

Egészében mozaikos a teremtett Géczi-féle nyelvi, szöveg- és műfajvilág is. Szerzőnket a mozaik mint műfaj az epikus témaválasztásban szintúgy foglalkoztatta. A *Tiltott Ábrázolások Könyvének* két jelentős része kötődik ehhez: a *Romanosz* című novella a 2008-as nagy gyűjteményben, valamint maga a *TÁK* „különkiadása”, az *Anekdota* című kötet. Mindkettőnek hőse/alteregója egy kora középkori mozaikkészítő, aki közvetíti Géczi kultúrtörténeti ismereteit, valamint tematizálja a hiteles ábrázolhatóság problematikáját, illetve az alkotásban az önteremtés immanenciájának kérdéskörét. A *TÁK* mint könyvmű

szintén jó példa a mozaikos műegész létrehozására. Nem véletlen, hogy éppen ebben találjuk azt az ars poëticus szlogent, amely Géczi vallomásával/céljával is azonos lehet: „Aki az örökkévalóságot vágyja, mozaikot készít”.²⁷ Igaz, hogy ez az eljárás mód tulajdonképpen valamennyi olyan kötetkompozícióban felfedezhető, amely több szöveget/művet tartalmaz, akár ad hoc, akár tervezetten kerülnek egymás mellé az egyes darabok. A kötetszerkezetek kialakításában Géczi montírozó munkája többnyire jól felismerhető, elsősorban a már említett könyvművek esetében, de ilyesfajta eljárás eredményeként szemlélhetjük a képversköteteket, a szövegverseket és képverseket egymás mellett közlő könyveit. Más-más eredménye van a montírozásnak, ha egy regény különböző részei alkotnak olvasói logikát is próbára tevő szövedéket (*Kezét reá veté, hogy lásson*), vagy ha strukturálisan önállósított textusok laza hálózatu szerveződése teremt mellérendeltségi struktúrát (*Fegyverengedély*, illetve a *21 rovinj* és a *Róma* rövidprózái). Montázsnak kell tekintenünk a válogatásköteteket is, főleg akkor, ha azok túllépnek a kronologikus szemlézés logikáján. A legszemléletesebben példázhatja ezt a *Szélbe burkolt város* anyaga, valamint azok a gyűjtemények, melyek összeállításakor a szerkesztői szándék egyedi koncepciót valósított meg a szelektálással vagy a szövegek hálózatos kapcsolatteremtése révén. A *Versek* esetében Tandori Dezső, az *Ezer veszprémi naplemente* és a *Kiegészítések egy Vörösmarty-sorhoz* esetében Reményi József Tamás szerkesztői logikája érvényesült, a legsajátosabb együttállás viszont véleményem szerint a Ladányi István által gondozott *Lösz* című kötetben létrehozott, többszörös keretezésre és bennefoglalásra alapozott kötetstruktúra, mely nemcsak Géczi és alkotótársa, Ladik Katalin szövegmontázsait tartalmazza, hanem plakátképekkel és eleve kettős műfajú (portré- és dokumentum) fotókkal együtt „rakja ki” az összképet.

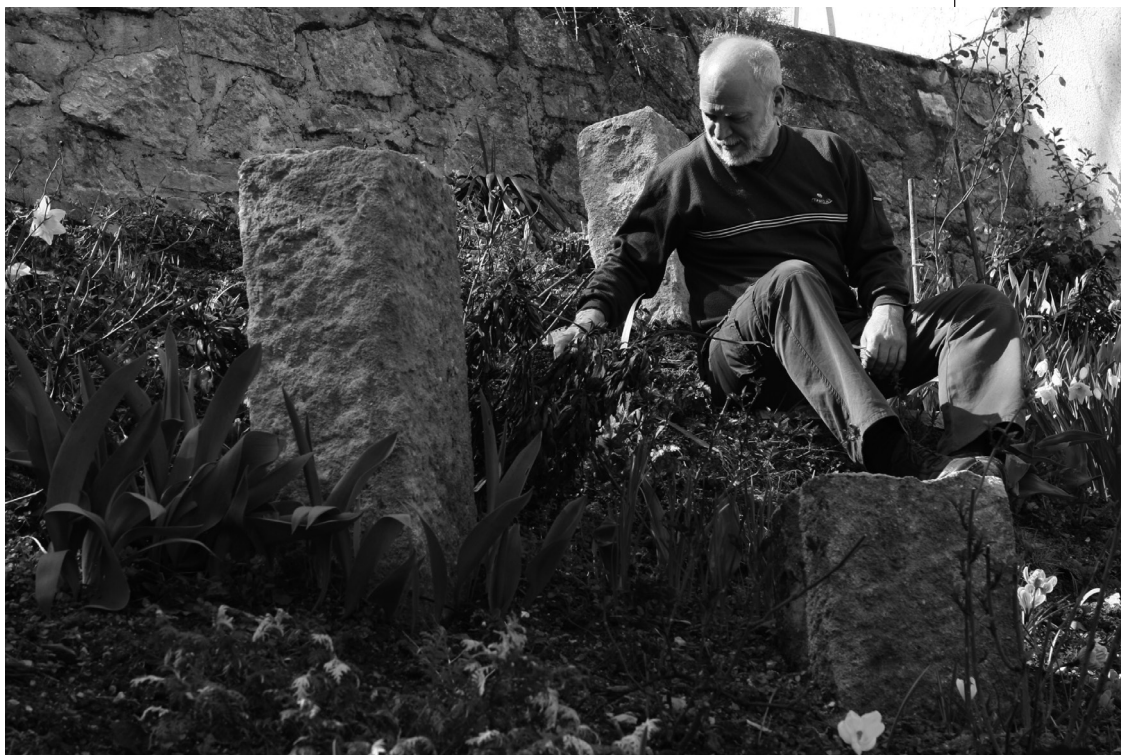
A válogatás, szelektív újragondolás időigényes munkafolyamat, mint azt már a *TÁK* kapcsán említettük. Az ennek bizonyos szerkezeti hányadát kitevő *21 rovinj*-részletek ügyében eleve is érdemes felhívni a figyelmet két jelenségre. Mielőtt köteté állt össze a *rovinj* rövidpróza-készlete, már egyéves munka során alakult, szelektálódott, rendeződött sorba a szemelvényanyag. Amikor az 1994-es korpusz beépítésére került sor a 2008-as gyűjteménybe, újabb átgondolást és rendezést igényelt a nagysztruktúrába való inzertálás. Ehhez hasonló újragondolásra, „áthangszerelt” harmónia- és kontextusteremtésre szinte minden új Géczi-kötet összeállításakor sor kerül. Az életmű mozaikdarabjai – egy-egy vers például – más-más kirakós együttállás részeivé válnak. Ez persze nem azt tükrözi, hogy nincs meg az igazi helyük, hogy a szerző eleinte még nem látja, megfelelő helyre illesztette-e az adott mozaikelemet. Ennek a metodikának legfőbb hozadéka a sajátos kohézióteremtés, illetve -erősítés az univerzum egészén belül. S így van ez az életműben vándorló kulcsszavak, ismétlődő motívumok esetében is. Az előbb említett „szövegközlekedés”, átstrukturálódás jelenségét talán legszemléletesebben a korai verses összeállítások mutatják fel, s azért nem kötetekre hivatkozom csupán, mert az összehasonlításokba érdemes belevonni a korabeli antológiaközléseket is (versszöveg-áthelyezések például a következő kiadványokban: *Gazdátlan hajók*²⁸, *Madárúton*²⁹ *Tollam neve ez*³⁰, *Vadnarancsok*, *Léghajó és nehezeke*, *Elemek*; képversek újraillesztése, például *Vadnarancsok*, *Ver/s/ziók*³¹, *Elemek*).

Az egyes műalkotások szintjén mozaikos szerkezetről, illetve kollázs jellegű, heterogén összetevőket egymás mellé rendelő struktúrákról elsősorban a hosszúversek és a vizuális kompozíciók, képversek kapcsán beszélhetünk. A

hosszúvers-szövegek belső logikája a szintetikus világképtükröző, hálózatos kapcsolatrendszert leképező tudati csapongásnak lekövetése által válik mozaikossá (például *magánkönyv*, *Mágneszmezők*), s nem ritka, hogy vendégelemként a „hagyományos” líranyelvi szövegesítést kiegészítő grafikus jelek is társulnak az effajta prezentációhoz (például *Vadnarancsok*, *Jegyzőkönyv...*, *fonalvers*, *figurával*). A „gyűjtőnéven” képverseknek nevezett műfajcsoport különböző változataiban a többnyire rövid vagy töredékes nyelvi közléselemek vizuális komponensekkel egyenrangban hoznak létre kollázsolt műegészt, s gyakori, hogy már maga a grafikus tartalom is kollázs eredményeként jön létre (*Róma*, *Képversek*). Mindkét említett műfaji vonatkozás kapcsolható az avantgárd mentalitáshoz, az újavantgárd kísérletezésekhez, melyeknek egyik legkorábbi és legjelesebb képviselője Géczi János volt az 1970-es, 1980-as évek fordulóján. A nemzedéktársakkal is interjúorozatot készítő Keresztury Tibornak, majd pedig a pályaképszemlélő Onagy Zoltánnak így nyilatkozott szerzőnk a kísérletezésről: „A nyelvhez – ami ugye létezési és gondolkozási mód – sok kísérlet kell. Hát kalandozom a műfajok között, innen is, onnan is elcsenek némi hasznosíthatót, ami kellemes vagy érdekes, s lehetőleg olyat, ami ez ideig specifikusnak látszott”³²; „Vannak dolgok, amelyeket nem lehet szavakkal elmondani, de a pusztá képiség sem alkalmas arra. A határműfajok tágasságot teremtenek, ilyen a vizuális költészet is”.³³

A nyelvhasználattal kapcsolatos kísérleteknek Géczinél ismeretelméleti, nyelvfilozófiai motivációjuk (is) van. Folyamatos készítése és ars poëtica témaja versben, esszében, hogy megtalálja – megtalálhatja-e – a világ megismerő és megismertető szövegesítéséhez a megfelelő szavakat, jelentéshordozókat, vö.: „Kimondja a kert első szavát / S a lonc ahogy fűzi át / a sövényen hajlékony magát / Ez voltam (...) Boldog / mikor magukra mutattak a dolgok” (*szabad kis zsandárversek II.*). Szókinccse ennek következtében olyan kirakós készletet foglal magába, melynek a rá jellemző, rendhagyó rétegében biológiai, főleg botanikai, illetve feltűnő gyakorisággal nyelvészeti, poétikai terminusok is szerepelnek. Sok szövegére, főként a mozaikos szerkezetű kötetanyagokra (*21 rovinj*, *Ezer veszprémi naplemente*, *TÁK*) jellemző a beszédmód- és stílusváltogatás, amelynek során a szókészlet reflexív módon adaptálódik a közlésszándékhoz. A mozaikos összképű, eklektikus nyelvi univerzum neológ jellegzetességei között kell megemlítenünk Géczi jellegzetes szóösszetételeit, szóalak-kollázsait (például *vershús*, *nyelvhűhő*, *fényhég*, *üvegizmú*, *vérhó* stb.), melyek közül a szakirodalom rendre kiemeli a műfaj- vagy témamegjelölő kifejezéseket (például *fonalvers*, *zsandárvers*, *nemhosszúvers*, *alkonyvers*, *szomorú selyemfenyővers*, *balácavers*, *krómvers*, *aritmiavers* stb.). Számomra pedig külön érdekesekek szín- és színárnyalatnevei (például *zongorakék*, *légszomjkék*, *megváltáskék*, *atalantalepkék*, *büdösfekete*, *vassó-sárga*, *antracithars*, *jódvörös* stb.). Géczi korai versesköteteiben – a kortárs újavantgárd nyelvi kísérletekkel párhuzamosan – jellemző a manipulált/preparált, paragrammatikus szóalakok létrehozása is (például *kőszófejtés*, *kucsmatöltelék*, *törvénycsikkelyek*, *hattyúdallam*, *poëtai horroristica*, *tő/í/mondatok*, *í¹ette⁸/és*), melyek gyakrabban fordulnak elő a kalligrammaszerű képvers-típusokban az íráskép és a tördeléstechika sokféle módozatú manipulálásával.

A nyelvi jelentés általi szemléletesség elérésének nem ritkán egy zavarba ejtő változatát is megtaláljuk Géczi lírai hasonlataiban. A képzettársítás alapvető feladata lenne a hasonlót és a hasonlítottat valamely közös jegy alapján egy fedél alá hozni, azonban lehet, hogy a befogadó fantáziáját, logikáját ezek

A veszprémi kertben. Gáspár Gábor felvétele, 2008

a képzetmozaikok irritatív módon, kétarcú sikeresélyvel inspirálják, például „faggat a hölgy vetkezik / süt hold segge / mint a korai hasonlat”; „akár a darudróttban / a csikorgás / füge érik”; „e vidék felülete olyan síkos (...) mint zöldüvegtestben a zöldüveglélek”; „a monológból kivonult a történet / meglehetősen banálisan / hátrahagyva / mint szemléletben a spanyolcsizmát / kiszippantott híg kagylót / zacskós tözegtápot elhasznált asszonyt / sietve / a fény szkafanderébe” (*21 rovinj*); „furgonokkal hozták a sítet / izgulékony városlakók / mint pompás metonímiákat”; „mint kutyában emberfélék / járkál a kertfal tövén / a rózsában a szintiszta piros / a fűrészlélű élet” (*Ezer veszprémi naplemente*); „Szemfehérje a szemfeketét, veszi így körül nevedet a nap”; „amint a lélek, akként járja a szél át / vagy, mint pentagramma az almát” (*Makula, Megjegyzés egy vándormotívumhoz / Jutunk-e, s mire, édes úr?*); „Hogy hullik a szilvalevél, / miként a tévedés, / ha házból házba térsz!” (*Töredék / Löss*); „Kontúrod feladom, / mint mikor fatörzsből a szúrágta lukon át / ürülékként távozik a fa lelke” (*1978 / Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy számárral*). Az efféle alakzatok furcsaságát fokozza, amikor a képi társításban maga a hasonlat lesz az egyik elem, például „a borban tigrisszem ázik / mint a hasonlatok / sárga és vad / vagy az újszülött kígyók” (*21 rovinj*), viszont hasonlat szemlélteti azt is, hogy a szavak referencialitása miféle poétikai-bölcseleti megfontolást vet fel a felhasználásuk, kiválasztásuk apropóján: „A szó mint szemüveg, láttat, / mit nem látna a szem, melyet magába / foglal a szemüreg, s nem látja mind- / azt, amit a léte eltakar” (*Az anyagról, Hondával / Szűz...*).

A „határműfajok tágassága” a valóság szemléltetésben, a jelentésképzésben a nyelvi kód alkalmazása mellett szükségesnek mutatja grafovizuális eszközök felhasználását is annak a Géczi Jánosnak a számára, aki a vizuális megjelenítés művészi módozatai iránt már diákkora óta fogékony. Ennek a

kísérletezésnek a terepe a lírára korlátozódik, de a határterületiség kérdése nemcsak a műfajköziségre vonatkozik, hanem abból is adódik, hogy a műalkotásoknak olykor már egyáltalán nincs verbális eszközkészlethez tartozó mozaikdarabjuk. Kétségtelen, hogy a „képversek” világára Géczinél is jellemző a nyelvi destrukció, vagyis mozaikos nyelvi univerzumában – a világ tapasztalati szétesettségét is modellezve – a töredékes, „törekes” verbalitásnak, fragmentáltságnak is komoly szerep jut. Sz. Molnár Szilvia metodológiai és kronologikus szempontból végigkíséri tanulmányorozatában³⁴, hogy a nyelvi és vizuális kódok felhasználásmódja, részarányuk függvényében a jelentésképzés lehetősége miként változik, s rajta kívül – a hagyományos könyvkritikákon, recenziókon túl – a Géczi-recepció többsége is megkülönböztetett figyelmet szentel szerzőnk vizuális munkáinak, kísérleteinek.

Akár a nyelvi mozaik nyelvi továbbépítéséről, akár a destrukciós kollázsolásról (plakáthasítás, -tépés) beszélünk, meghatározó az alkotótevékenységben a teremtő vagy szelektáló aktivitás, a csúsztatásos lettrista alkotások kapcsán még a véletlenre való manipulatív rábízás is. Külön kategóriát képeznek viszont azok a valóságszemléltető kollázsok/dekollázsok, melyek talált alkotásként válnak a Géczi-életmű részeivé. A fejezet elején említett együttállás-példák már jelezték, hogy van, amikor a mozaikos valóságészlelés maga ismeri fel az eseti jelentéstartalmat hordozó elemek – akár véletlen – egymás mellé rendelődésében az invenciózus jelentéstöbbletet, az egyéb módon nem nevesíthető konstellatív jelentésrendet. Nem véletlen, hogy az ilyen műveknek címet sem ad Géczi, aki általában fotósként talál rá a természetes/természeti úton létrejött együttállásokra, s azok rögzítésével a potenciális befogadóra bízta, hogy számára is érzékelhető-e az a – vagy valamely alternatív – műélmény, műalkotás értékű képzet, melyre ő talált rá a maga eseti felismerése által. Ilyen mű például a csonkolt-bevéselt fatörzskép (*Képvers. Talált vers, 2. – Elemek: 133.*), a csupán az észlelés időpontját vagy apropóját megnevező látvány-reprodukciók (a *Képversek* „hasítás” ciklusa, a fallabda-fal képe, ld. https://gecijanos.eoldal.hu/fenykepek/tenisz/tenisz/dsc_8494.jpg.-.html), a csak helynévvel azonosíthatóvá tett plakátok (a *Képversek* „tépés” ciklusa, a *concrete* című kötet *Kréta* ciklusa, az *Upcycling* darabjai) vagy a bármely megjelölés nélküli kép-kötet-montázs (*Kusza képmezők*).

Sajátos változata ennek a műfajnak a paphalmi löszdombnál készült fotósorozat-montázs (*Lösz*), hiszen a képeken nemcsak a természeti és humán behatások által formálódott/deformálódott felület „mintázatai” teremtik meg a látvány jelentéskonstellációját, hanem a fotós – Géczi – által „hozzárendelt”, újabb jelentésdimenziót mellérendelő-egyberendelő fizikális emberi jelenlét (Ladik Katalin mint múzsa és alkotótárs). A dekollázsok címhelyettesítő helynév-megjelölése, a fotókon a különböző nyelvű mondat- vagy szótöredékek felbukkanása arról is árulkodik, hogy e művek nyelvi szempontú befogadhatósága, illetve „célközönsége” elszakadhat az alapvetően magyar nyelvű Géczi-olvasóktól, vagyis – visszaulva akár a jel típusú újavantgárd kísérletekre – nyelven túli, nyelv fölötti, nemzetek fölötti, anyanyelvfüggetlen (ám mégis szélesebb nyelvi rálátással rendelkező) befogadók műélményét hozhatja létre. (Más kísérleti szándékkal ugyan, de a *Léghajó... Episztola* című részébe, illetve az *Elemek* második ciklusába hosszabb terjedelmű, szövegértékű angol és latin részeket is inzerál a szerző.)

Hogy időnként maga az alkotó is szükségesnek érzi az olvasó beavatását, segítő az alkotások és az alkotások jobb megértését, azt az is tanúsítja,

hogy a pálya különböző időszakaiban poétikájának idevágó elméleti, szemléleti vonatkozásairól esszéket, értekezéseket is publikál.³⁵

Költőarc

A maradandóságra törekvő mozaiképítés a bizánci, klasszikus – vagy a rózsakultúrában külön is vizsgált muszlim – hagyomány szerint nem teszi lehetővé, hogy az alkotó saját képmását is megformázza, megmutassa művében. Géczy említett Romanosz-történeteiben azért utal arra, hogy az elkészült kirakósban valahol mégis, rejtetten bár, de megjeleníti arcát, demonstrálja elsődrendű érintettségét az építő. Vajon a líra által minden részében áthatott Géczy-féle életmű-mozaikban miként azonosítható az alkotó, a szubjektum jelenléte?

A pályakezdés műveinek (*Vadnarancsok; Léghajó és nehezeke; Kezét reá veté...; Elemek*) tanúsága szerint a kötetek arculatának megteremtésekor szerzőnk számára a nemzedéki önmeghatározás volt az elsődleges, majd a címében is sejtetést hordozó *Gyónás* szövegversei hozták a szubjektum alanyi megnyilatkozásának hangsúlyosságát. E kötet második ciklusa (*A titkos értelmű rózsá*) azonban máris *visszavonja* az egyes szám első személyű *tekintetet*, hiszen lettrista kompozíciói, montázsai nem adnak teret én-megnyilatkozásoknak, inkább poétikai-technológiai kísérletek terepeként vannak jelen, mint általában is a vizuális művekben. A kettősség, amely abból származik, hogy az alkotó önmagát, saját életét írja, s hogy ebben mégsem önmaga a centrum, hanem az önmagán, életén, illetve megjelenítő nyelvi kompetenciáján átszűrt valóság, végigkíséri a nyelvi referencialitást/redundanciát és az érzékelői-megjelenítői identitást/medialitást rendre tematizáló életművet. Ugyanakkor Géczy számára fontos, hogy alkotóként megőrizze szuverenitását – korán ébredő ars poëticus öntudatát mutatják nyilatkozatai: „Nem rivalizáltam semmiben. A saját pályámat kerestem a futásra, kimondottan izgatott, hogy miben lehet összehasonlíthatatlannak lenni”³⁶; „Nem kell megfelelni se a világ, se az önmagukat éppen világnak kinevező egyedek elvárásainak – elég vagyok mércének magam.”³⁷

Intermezzo kis anekdotával

Az alkotói függetlenség tárgyköréhez tartozik, hogy az áttekintés során számba vétessenek mindazok, akik a karakteres szerzői arculat kialakulását segítették, befolyásolták. Nemcsak Géczy János öntudata hitelesíti sajátos összehasonlíthatatlanságát, hanem az őt indulásától fogva jól ismerő szerkesztő-kritikus, a tájékozódási pontként Petrit, Tandorit megnevező Mányoki Andre is: „Géczy János a (...) főlemlített bázisok közül egyikhez sem tartozik igazán, bár a legtöbbjük felé tett (...) gesztusokat. Külön világ volna hát az övé is? Igen – (...) munkásságát túl sok befolyás alakította, de egyik sem határozta meg.”³⁸

E vizsgálódásban Mányokival együtt már jó néhány név szerepelt, akik említendők pályatársként vagy a recepció kulcsfiguráiként, de érdemes ezt a sort egy szövegesített névjegyzék további tételeivel is kiegészíteni.³⁹ (Annál is inkább, mert a szakmonográfia-szerző Géczy annak idején finoman megfeddett, amiért egy munkámhoz nem készült alapos névmutató. Csak az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy ő *Ezer veszprémi naplemente* című verskötetében is összeállított egy tárgy- és névmutatót, mely persze nem sajátítja ki az esedékes művek-

nek, motívumoknak, témáknak és személyeknek a Veszprémhez rendeltségét, hiszen hálózati elemei a teljes életmű belső összefüggésrendszerének is.)

A pályakezdés időszakához nagy hangsúllyal kapcsolódik Géczi szegedi egyetemi tanára, a Tiszatáj akkori szerkesztője, Ilia Mihály, aki a határon túli magyar irodalmak iránti nyitottságra inspirálta szerzőnket, s a versek tudatos kontrolljára vezette rá rendszeres beszélgetéseik során. Baka István, a már nevet szerzett fiatal szegedi költő-vezéregyéniség a verstani-stilisztikai önfejlesztésben segítette Géczit. Szegedhez kötődik a Zalán Tiborral szövődött örök barátság, akinek neve fentebb szerepelt már ugyan, de sorsuk és pályájuk oly sok rokon vonást mutat, hogy szinte testvéreként tekinthetünk rájuk. A délvidéki nemzedéktársak közül Sziveri Jánost és közvetítő szerepét kell még megemlíteni. („Hogy költő tudok lenni, kamaszkorom végére dőlt el, s hogy miféle algoritmussal, az Szegeden, s ezen algoritmusok kidolgozása már a felnőttkor feladatává vált. Szegeden a kortársi terep nagyon markáns” – húzza alá Géczi a szegedi évek jelentőségét Onagy Zoltánnak nyilatkozva.⁴⁰)

Mivel a *Gazdátlan hajók*, a *Madárúton*, a *Ver/s/ziók*, a *Tollam neve ez* és a *MédiumArt* – a fontosabb antológiák – szerzőgárdája, valamint a JAK és a Csütörtök Esti Társaság fiataljai Géczi számára – vagy egyáltalában – nem alkottak szerves közösséget, nem mutattak fel érdemi személyes, alkotói kapcsolatot, ezért az innen ismerhető pályatársak, valamelyes rokon lelkek említésétől eltekintek.

Az első köteteivel színre lépő költő a legtöbb szerkesztői megértést és segítséget Mátyás Líviától és Reményi József Tamástól kapta, akiknek mentalitása, munkamódszere saját (lap)szerkesztői munkájában is tovább öröklődött. Az első kötetek recepciójában fontos a szélsőségesen ellentétes megítélést tanúsító Bella István és Szigeti Csaba neve. A Veszprémben letelepedett, már beérkezettnek mondható Géczi mint segítő és alkotó partner főként Fenyvesi Ottóval és Ladányi Istvánnal együttműködve tudta megvalósítani munkaelképzeléseit, s hosszan sorolhatnánk azoknak a Veszprémhez kötődő alkotóknak, személyiségeknek a nevét, akiknek korábbi évszázadokból származó vagy jelenbeli munkásságából sokat megismerhettünk a Vár Ucca Géczi által gondozott különböző kiadványainak köszönhetően. Ki kell emelni viszont ebből a mézőnyből az esszéista példakép Lénárd Sándort, valamint a három Cholnoky fivért, akik nemcsak alteregói szerzőnknek a *TÁK*-ban, de talán legközelebbi szellemi rokonai is enciklopédikus-természettudományos alapú műveltségüket műveikbe adaptáló alkotásmódjukkal, Adria-rajongásukkal, mozaikos-egybeszövődő, egymást átható írói életművükkel.

A legutóbbi években fontos baráti és munkakapcsolat fűzi Géczit ahhoz a tudós-irodalmár Csányi Vilmoshoz, aki főleg humánetológiai szemléletmódját tekintve nevezhető rokon léleknek. Tanulságos szakmai-magánemberi beszélgetéseik esszészerű anyagát rögzíti a közös név alatt megjelent *Őszi kék* című kötet (Athenæum, 2018).

Nevekről, karakterről, arculatról, függetlenségről szólva meg kell említeni a Géczi-műveknek azt a sajátosságát, hogy a lírai vagy epikai dikció az alanyiség grammatikai, illetve szerep szerinti átlényegüléseit is alkalmazza. Ahogy a szerző megfogalmazza: „Az alkotói szubjektum nagyon áttételesen érhető tetten (...) a mű és a művet létrehozó alak, s benne az, amit szubjektumnak nevezünk, egymástól nem fix távolságra helyezkedik el (...) Magam a lehető legtávolabbra igyekszem szélesíteni e közt (...) képes vagyok feloldódni valamennyi, az individuumomnál nagyobb struktúrában.”⁴¹ Ennek lehetőségével Géczi elsősorban soktétéles ciklusművekben él (a *21 rovinj* versei; *magánkönyv*;

fonalvers...; *Ezer veszprémi naplemente*, illetve *Fegyverengedély; TÁK*), ahol aztán szabadon, „a vers liftjében fel- és alászáll” (*akárjáték / Versek*). Ez összefügg azzal a tematikai mindenre nyitottsággal is, amelynek szlogenje így hangzik: „Nem látok olyat, ami ne lehetne vers – nincs vers, amely ne lehetne!”⁴² Olyasfajta alkotói szabadságelv érvényesül tehát műveiben, mely szinte predesztinál arra, hogy azoknak formai szabadsága is elemi törekvés legyen. Valóban, Géczi az első kötetek óta – kivétel a *Jutunk-e, s mire, édes úr?* című kötet – keveset törődik a verstani kidolgozottsággal, az ún. műgonddal, mely szerint egyrészt túl homályos fogalom, másrészt úgy véli, hogy az sokszor „a mű ellen tör”, főleg olyan alkotóknál, akik „saját természetüknek vannak kiszolgáltatva”, de sajátos logikája – egyfajta öngigazolásként – összegződik abban az állításban, mely szerint „a műgondatlanságot is műgonddal kell megcsinálni.”⁴³

A vers Géczi szerint „alakítható anyag és saját élet. Egyszerre törmelkes, elhasznált, a szabályok alól felmentett, romlékony avagy rossz nyelv és grammatikai-retorikai egység”⁴⁴, vagyis számára elsődleges a nyelvi-retorikai szempontú szövegalkatás, melyre egyébként reflexív/önreflexív módon vagy alapvetésként tematizálva gyakorolta utal is műveiben, például „Unom a bravúros szonetteket, / a szennyezett izgat, ami hibás / hibbant elmére vall vagy zúzódot (...) nyelvemre talál s megforgat a beszéd”⁴⁵. A műre, nyelvre, jelentésre vonatkoztatott meditatív hangvétel alapvetően a verbális kísérletezésnek ahhoz az aspektusához kötődik, mely szerint „egyetlen szónak sem ismerjük a pontos jelentését (...) nincs olyan sok szó a magyar nyelvben, ami a gondolt és a mondott közötti hasadékot biztosan betömné (...) A szavak nyomjelző lövedékké váltak, egy-egy érzés, gondolat röppályáját teszik érzékelhetővé (...) a költészet ezt a görbét egyben szeretné felmutatni.”⁴⁶

A fogalmiságot is szemléletessé tevő bölcséleti indíttatás mellett jellemző Géczire a korkritikus szkeptikus látásmód és az elégikus érzélemvilág. Érdekes, hogy amennyire áthatja más műnemű alkotásait az alkati líraiság, úgy gyakran érzékelhető epikus közlésszál is a költeményeiben.

Mint az már korábban kiderült, Géczi nagyon termékeny szerző, aktív és permanens kísérletező. Az életmű fő vonulata a költészeté, melyet – a meglepően hosszú, 2005 és 2011 közötti kötetkiadási pauza ellenére – folyamatos megismerés- és önmegismerés-vágy vezérel: „a világot – esetemben magamat – érezhetően, csak a versírás folyamatában tudom megragadni. A szöveg létrehozása a megismerés,”⁴⁷ vagyis önmaga és a világ „egészé írása” (*Ezer veszprémi naplemente*, 194.). Saját véleménye szerint a legjobb kísérletet erre a *Lamentáció az Adria fölött* című hosszabb versében tette, s Onagy Zoltán közvetítésében olyan javaslatot is közread, melynek megfogadásával, azaz a *21 rovinj* és a *Múlik* című kötetek olvasásával jó biztosíték adható arra, hogy aki így kezd ismerkedni a Géczi-univerzummal, annak meglesz a belső motivációja a Géczi-arculati, illetve az általa közvetített, immár az olvasóban épülni kezdő világgép-mozaik továbbépítésére.

¹ Az összegzés ideje. Alexa Károly és Bokányi Péter beszélgetése a fonalversről, *Életünk*, 2010/9., Alexa K. gondolata, 88.

² ld. Reményi József Tamás – Tarján Tamás: Feketeleves, in: R. J. T.–T. T.: Szénszüret (*Palatinus*, 2009), 33-34.

³ ld. Ikervers; Rézmeteszök hava; Mondvateremtő, *Tiszatáj*, 1978/3., 37.

⁴ Szező János: Márciusi díjak: Géczi János és Lábass Endre, <https://litera.hu/magazin/interju/marciusi-dijak-geczi-janos-es-labass-endre.html>

⁵ *Physiologus*, in: Honvágy. A Paradicsomba, *Gondolat*, 2010, 90.

⁶ Hosszan tartó filológusi munkára lenne szükség ahhoz, hogy ez a szám objektíven meghatározható legyen, részben amiatt, hogy egy-egy újabb kötetben mi tekinthető eredeti szövegnek vagy átdolgozott műnek, profilt ad-e a kötetnyi anyagnak, ha széppróza mellett versek is vannak benne – pl: 21 rovinj, Fegyverengedély – , illetve verseskötetnek mondható-e az a tomos, amelyet a könyvtárak 700-as /760-as jelzet alatt képzőművészeti albumként vagy magyar képzőművészeti szakönyvként tartanak nyilván (Kusza képmezők, Magyar Műhely, 2015; Upcycling, Művészetek Háza Veszprém, 2019). Mindezek mellett a 27-be beleszámolom azt a két kötetet is (A kancsóalakó kígyó, Versek gyerekeknek és felnőtteknek, Lilium Anum, 1997 és Vámbéry, 2019; A térre én. Kisversek, képversek gyermekeknek, kamaszoknak, Ister, 2000), amelyek a bibliográfiákban többnyire gyermekverskötetként vannak említve, de a szerzői szándék már az alcímekben is jelzi a korosztályi érvény kitágítását, másrészt mindegyik kötetben szerepelnek korábbi köteteiből átvett „felnőtt” szemelvények is.

⁷ Id. Viotti négy vagy öt élete (Kalligram, 2011), Kívül (Kalligram, 2015)

⁸ Itt sem könnyebb az eredeti közléseket hozó kötetek számontartása. Kétségtelen, hogy a TÁK 840 szövegtételnyi végleges változata több korábbi kötetanyagot épít magába, s úgy kap némi átalakítást-kiegészítést, hogy az előzményszövegek önálló közlésbeli korpuszának csak kétharmadát tartotta meg a szerző. Az epikus életműbe egyébként a gyerekverskötetekhez képest más felhanggal számítom be a kétkönyvnyi mesenaplót, ld. A kékszemű Napló, Fabula, 1995; Két puli feljegyzései, Ciceró, 2001.

⁹ Részlet (Vár Ucca Tizenhét, 1997), Tárlat (Kalligram–Ister, 2001)

¹⁰ Jerusalaim. A képzelet szülte város (Múlt és Jövő Könyvek, Budapest, 2014)

¹¹ Id. Kiegészítés az „arctalanok” esszéhez, G. J.: Elemek, Szépirodalmi, 1986: 96–97.

¹² Kulcsár Szabó Ernő: Új szenzibilitás felé (Pályakezdő költők a nyolcvanas évtizedben), Jelenkor, 1984/7–8., 709–716.

¹³ Jegyzőkönyv egy irodalmi önképzőkörrel, előzményekkel, megjegyzésekkel és kiegészítésekkel, ld. Léghajó és nehezéke, Magvető, 1983, 15–83.; az egész kötet egyébként a Zs. A.-nak szóló ajánlással indul.

¹⁴ Jegyzőkönyv, 55.

¹⁵ Birtalan Andrea: Tudományról, művészetről, intuícioról, nyelvről. Géczi János válaszol Birtalan Andrea kérdéseire: <https://e-nyelvmagazin.hu/2019/09/08/tudomanyrol-muveszetrol-intuiciorol-nyelvro/>

¹⁶ Kovács Szilvia: Géczi János: Képversek, Versek, Szivárvány, 1997. július: 123.; Orbán János Dénes: A rózsá ereje, in: Egy teremtés története. Onagy Zoltán beszélgetései Géczi Jánossal, Gondolat, 2014, 8

¹⁷ Nagy Tamás: Meghívás a titkos kertbe, Új Forrás, 2014/7., 75.

¹⁸ Szaksz Balázs beszélgetése Géczi Jánossal: Sokféleképpen szeretem ezt a várost, <https://vportre.hu/cikk/8-geczi-janos>

¹⁹ (szerk.: H. Nagy Péter) Szöveg–Tér–Kép. Írások Géczi János műveiről, Orpheusz, 2001; Sz. Molnár Szilvia: Narancsgép. Géczi János (vizuális) költészete és az avantgárd hagyomány, Ráció, 2004; Zalán Tibor: Egy költő magánútjai; Tandori Dezső: Széltorony, hús-vér beton; Bohár András: A mű-egész alakváltozásai; Mányoki Endre: A tárgyiasult idő; ld. Képversek. Róma, Orpheusz, 1996: 7–14, 15–20, 21–24, 25–31.

²⁰ Az összegzés ideje, 89.

²¹ Egy teremtés története. Onagy Zoltán beszélgetései Géczi Jánossal, Gondolat, 2014, 103.

²² *Ld. ott: Kontinentális kedd, 74–79.; A tők ász megközelítése, 81–87. Az azonos című versenyműveket Zalán Tibortól is olvashatjuk Hagyj még, Idő! című kötetében kiadó, évszám, oldalszámok Zalán egyébként a kritika szerint a legjelesebb hosszúvers-alkotó a nemzedéken belül, amit az is igazol, hogy a JAK-füzetek sorozatában a nyitó antológiák után az első szerzői kötet nagyrészt az ő hosszúverseinek gyűjteménye, ld. OPUS N³: KOGA, Magvető, 1982 Géczi egyébként a Kontinentális kedd címet kölcsönadta a 2017-ben csak néhány példányban kiadott verséletmű-kötetnek is (Gondolat Kiadó).*

²³ *A regény (Kezét reá veté, hogy lásson címmel) és a két szociográfia korábban külön kötetként is megjelent, a dráma (Hogyan öljük meg a nagyapát) azonban kötetben csak itt olvasható.*

²⁴ *A rózsza kultúrtörténete. Mediterráneum (Gondolat, 2006), A rózsza kultúrtörténete. Középkori kereszténység (Gondolat, 2007), A rózsza kultúrtörténete. Reneszánsz (Gondolat, 2008), A rózsza kultúrtörténete. Fejezetek a 17-18. századból (Gondolat 2016); Alláh rózsái (Terebess, 2000), Természet – kép (Litera Nova, 2001), Muszlim kertek (Terebess Kiadó, 2002), Rózsahagyományok (Iskolakultúra Könyvek 17. Pécs, 2003), A rózsza jegye alatt. Goethe, Vörösmarty, Kazinczy, Babits, Saint-Exupéry, Tolnai Ottó (Universitas Pannonica 33. Gondolat, 2016)*

²⁵ *„Kertkönyv-univerzumként” a Honvágy. A paradicsomba c. kötet ajánlható (Gondolat)*

²⁶ *A kentaur: kollázs és dekollázs, ld. G. J.: Múlik. Egy regény esszéi, Gondolat, 2011, 208.*

²⁷ *G. J.: Anekdota. Tiltott Ábrázolások Könyve, Gondolat, 2009, 117.*

²⁸ *Gazdátlan hajók. Szegeden élő fiatal költők antológiája, szerk.: Szigeti Lajos, Magyar Írók Szövetsége, 1979*

²⁹ *Madárúton. 45 fiatal költő, szerk.: Vasy Géza, Kozmosz Könyvek, 1979*

³⁰ *Tollam neve ez. Irodalmi antológia, szerk.: Botár Attila, Patka László, Veszprém, 1979*

³¹ *Ver/s/ziók.. Formák és kísérletek a legújabb magyar lírában, szerk.: Kulcsár Szabó Ernő, Zalán Tibor, Magvető, 1982*

³² *„ennyi elég a magányhoz”. Keresztury Tibor beszélgetése Géczi Jánossal, Alföld, 1990/3., 69.*

³³ *Egy teremtés története, 81.*

³⁴ *ld. 19. jegyzet*

³⁵ *A kulcs, ld. Elemek, 77; Xerox, Esszék, 165–170; a naplójegyzetek némelyike a Képversek. Róma c. kötetben; carmen figuratum (Középkori képversek felülírása), carmen figuratum, 47–50; A kentaur, ld. 26. jegyzet; Előütőszó, Fotóregény, 5.*

³⁶ *Egy teremtés története, 64.*

³⁷ *A fű, ld. Esszék, 136.*

³⁸ *ld. M. E.: Az elodázott konfliktus. Géczi-problémák, Alföld, 1990/3., 77.*

³⁹ *A Gécziről készült monografikus kötetek névmutatóiban kiemelkedően vezet Zalán Tibor nevének előfordulása (Sz. Molnárnál és Onagynál összesen 35 alkalommal), rajta kívül a beszélgetőkönnyben a Cholnoky testvérek 18, Ilia Mihály 17, Baka István 14 hivatkozással szerepel, az avantgárd-szemlében pedig a kutató H. Nagy Péter vezet 10 említéssel.*

⁴⁰ *ld. Egy teremtés története, 29.*

⁴¹ *A betű antropomorf. Ladányi István beszélgetése Géczi Jánossal betűről és emberről, költészetről és vizualitásról, ld. Életünk, 2010/9: 110–111.*

⁴² Utószó, *ld.* A visszavont tekintet, 114.

⁴³ A fű, *ld.* Esszék, 137.

⁴⁴ Sok apró részlet és műegész (*Géczy Jánossal beszélget Ménesi Gábor*), *ld.* Tiszatáj, 2009/7., 71.

⁴⁵ Géczy Marno János: Értékezés a szonettéről, *ld.* Forrás, 2018/2., 3.

⁴⁶ Ami nincs; a szó ideje, *ld.* Esszék, 173.

⁴⁷ *ld.* 42. jegyzet, 115.

Dekollázs, Róma, 1993 (tépett plakát, 85 x 110 cm). Laczkó Dezső Múzeum, KGY 2020.11.1.

